

Redactioneel

‘Maakt u zich ook zorgen over de toestand in de wereld?’ ‘Nou, inderdaad, zeker nu u het zegt.’ ‘Dan heb ik hier een uitweg voor u: geloof in Jezus/Allah/ waarnemen-zonder-oordeel en uw redding is nabij.’ Vanuit de godsdienst-sociologie is het procedé wel bekend: stel de tijd waarin we leven voor als een tijdperk van crisis, biedt het geloof aan dat heil brengt, en volgelingen zullen u ten deel vallen.

Zou het nu zo kunnen zijn dat sociale wetenschappers zelf deze methode op het oog hadden toen zij in de jaren veertig bij de Rooms-Katholieke Kerk aanklopten met hun arsenaal aan statistische technieken? Zoiets leest de nestor van de Nederlandse godsdienstsociologie, Bert Laeyendecker, in het proefschrift waarop cultuurhistoricus Chris Dols recentelijk promoveerde. Godsdienstsociologen fabriceerden een crisis met onheilsboodschappen als: ‘Het kerkbezoek loopt terug!’ ‘Het aantal roepingen neemt af!’ ‘Geestelijken hebben moeite met het celibaat!’ Vervolgens raadpleegden ze het kerkvolk en adviseerden op het Pastoraal Concilie te Noordwijkerhout (1966-1970) aan de bisschoppen om stevig werk te maken van kerkelijke vernieuwing, waaronder de afschaffing van het verplichte celibaat. En tot slot stuurden ze, Walter Goddijn voorop, via het Pastoraal Instituut van de Nederlandse Kerkprovincie (1962-1970), zelf aan op uitvoering van het mede door henzelf geadviseerde beleid. Tot ‘Rome’ roet in het eten gooide, en de rol van de sociologen was uitgespeeld.

In de slotbijdrage van deze aflevering van *Religie & Samenleving* wordt betwist hoe waarheidsgetrouw deze vertelling over de rol van de godsdienst-sociologie in de recente katholieke kerkgeschiedenis is. Hoe dan ook is het een aardige oefening in kritisch lezen om te bezien in hoeverre er tegenwoordig, en wel in dit tijdschrift, crises worden geconstrueerd, dan wel ontmanteld. En daarvoor wenden wij de blik naar België.

Volgens Vandewiele is de toestand in de Vlaamse mannenkloosters zorgwekkend, maar niet hopeloos. Jongere cohorten vinden geen of moeizaam aansluiting bij de nu nog dominante populatie van zeventigplussers. Zorgvuldig onderzoek ter plaatse kan echter helpen om helder te krijgen hoe broeders die zijn opgegroeid in verschillende culturele tijdvakken toch samen kunnen leven.

Goedroen Juchtmans heeft in dit licht vooral een boodschap van troost. Zij deed onderzoek naar islamitische leerlingen op bijzondere, niet-islamitische, Vlaamse scholen. Raken zij verscheurd tussen de (islamitische) cultuur die ze van huis uit meekrijgen en de (veelal katholieke) cultuur waarmee ze op

school worden geconfronteerd? Dat valt wel mee, valt tussen de regels door te lezen. Alleen indien nabije volwassenen een probleem maken van religieuze verschillen gaan kinderen ook moeilijk doen over Sinterklaas en de Profeet. Doorgaans willen ze een goede moslim èn een goede leerling zijn, en vinden daarin hun eigen weg wel. Geen paniek, dus.

Socioloog Egbert Ribberink, werkzaam aan een instituut voor evangelisatie, bestudeert naast zijn baan het atheïsme. Is er daar nog groei te verwachten? Slechts wanneer de godsdienstigheid toeneemt, verwacht hij. Want atheïsme leeft uit de tegenreactie.

Afhankelijk van het ingenomen lezersperspectief klinkt in deze bijdragen een meer of minder alarmerende toon door. Toekomstig cultuurhistorisch onderzoek zou moeten uitwijzen in hoeverre ook de hier gesignaleerde problemen door sociologen zijn geconstrueerd, of dat hun daarmee te veel eer wordt toebedeeld. De tijden lijken in elk geval voorbij dat sociologen werden geacht ons halverwege de heilsstaat te geleiden. We leven in een wereld die onzeker is. Toegerust, ten slotte, met een uitgelezen pakket historische, antropologische en sociologische literatuur sturen wij de lezer deze wereld in.